

मेलायाम् आनन्दः

मेलासु गमनं रूपायै बहु रोचते। रूपा कदाचित् स्वमित्रैः सह स्थानीयमेलां गच्छति।
रूपायाः माता रूपायै 50 रूप्यकाणि दत्तवती। सा अधिकांशं धनं स्वस्याः इष्टतमदोलासु
दोलनाय एव व्ययीकृतवती।

“मेलासु बालकाः किं किं कुर्वन्ति, कैः सह ते मेलासु गन्तुमिच्छन्ति, तत्र ते किं कुर्वन्ति, किं
क्रीणन्ति, कियत् धनं च व्ययीकुर्वन्ति” इत्यादीनां विषये चर्चा कुर्वन्तु।

कियत् धनम् अहं व्ययीकृतवान्?

₹10

दोलाभ्रमणाय व्ययीकृतधनस्य योगः =

<input type="text"/>		<input type="text"/>		<input type="text"/>
मात्रा दत्तं धनम्	–	व्ययीकृतम् धनम्	=	रूपायाः समीपे अवशिष्टं धनम् -

रूपायाः एकस्य मित्रस्य समीपे 50 रूप्यकाणि आसन्। अधुना 8 रूप्यकाणि एव अवशिष्टानि सन्ति। कियत् धनं व्ययी-कृतमिति सा ज्ञातुम् इच्छति। 'सा कथं ज्ञास्यति' इति पश्यामः।

सम्प्रति 8 रूप्यकाणि मम समीपे अवशिष्टानि, तथा च अहं 20 रूप्यकाणि दोलाभ्रमणे व्ययी-कृतवती, आहत्य व्ययीकृतस्य धनस्य योगः 28। ततः अहं खाद्यवस्तुषु 20 रूप्यकाणि व्ययीकृतवती। आहत्य योगः 48। ततः चाकलेहस्य कृते (2) रूप्यकद्वयं व्ययी-कृतवती। आहत्य सम्पूर्णयोगः 50। व्ययीकृतस्य धनस्य योगः 42।

$$\begin{aligned} ₹8 + ₹20 &= ₹28 \\ ₹28 + ₹20 &= ₹48 \\ ₹48 + ₹2 &= ₹50 \\ \hline &₹42 \end{aligned}$$

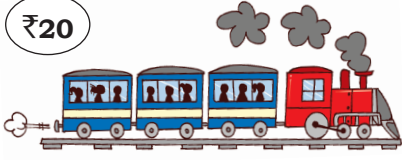

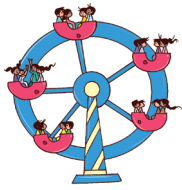
भवतः पिता मेलायाः कृते भवते 40 रूप्यकाणि दत्तवान्। यदि भवतः समीपे सम्प्रति 3 रूप्यकाणि अवशिष्टानि, तर्हि कति रूप्यकाणि भवान् व्ययी-कृतवान्? जानन्तु।

एहि करवाम

क. क्रेतुं कियत् धनम् आवश्यकम्?

दोलायां भ्रमणम्	चिटिकानां सङ्ख्या	धनम्
	2	₹ _____
	_____	₹30
	2	₹ _____

ख. रूपा तस्याः मित्राणि च विभिन्नानि रूप्यकाणि (Notes) विभिन्नाः मुद्राः (Coins) उपयुक्तवन्तः इति वयं दृष्टवन्तः। अधुना अन्यानि सामान्यतया प्रयुज्यमानानि भारतीयरूप्यकाणि पश्यामः।

₹100

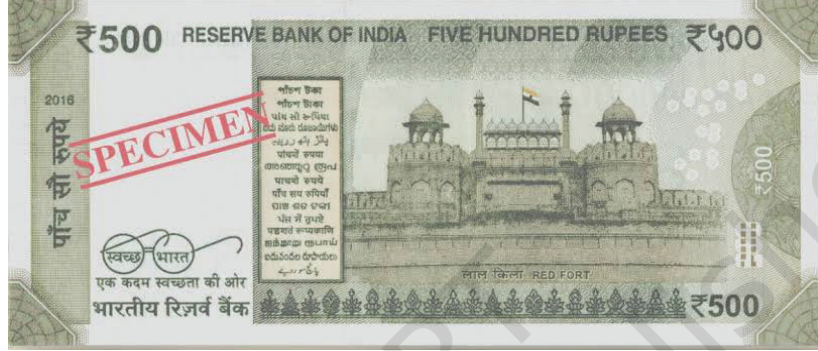
₹200

₹500

ग. 500 इति रूप्यके (Notes) कति वारं '500' इति सङ्ख्या लिखिता? गणयन्तु।

i. 'पञ्चशतं रूप्यकाणि' इति शब्देषु कति वारं 500 लिखितम् _____

ii. 500 इति अङ्केषु कति वारं लिखितम् _____

500 इति रूप्यके (Note) कस्य स्मारकस्य चित्रं मुद्रितम्? किं भवान् एतत् स्मारकं दृष्टवान् वा?

अन्यानि रूप्यकाणि अवलोकयितुं, तेषां विशेषतानां विषये चर्चा कर्तुं च बालकान् वदन्तु। रूप्यकेषु सीमायां रचिताः रेखाः, प्रत्येकं रूप्यके तेषां संख्या च इत्यादीनां विशेषसक्षम-जनानाम् (Specially abled children) कृते लिखितानां विनिर्देशानां विषये चर्चा कुर्वन्तु।

तेजसः पितामही कानिचन पुरातन-मुद्राः दर्शितवती। ताः मुद्राः सा इतःपूर्वं न कदापि दृष्टवान्। वयमपि एताः मुद्राः पश्यामः।

25 पैसा:

50 पैसा:

10 पैसा:

20 पैसा:

तस्याः पितामही 1 (एकस्य) रूप्यकस्य कृते 50 पैसायाः 2 मुद्रे (मुद्राद्वयं) ददाति स्म।

50 पैसा:

+

50 पैसा:

=

₹1

100 पैसा: = 1 (एकं) रूप्यकम्

क. कति 25 पैसानां संयोगेन 1 रूप्यकं भवति? अधोलिखितायां पेटिकायां मुद्राः चित्रयन्तु।

1 रूप्यकं =

100 पैसा:

ख. कति 20 पैसानां संयोगेन 1 (एकं) रूप्यकं भवति?

वायुगोलं स्फोटयन्तु

मटरू 'वायुगोलं स्फोटयन्तु' इति क्रीडायां गच्छति। सः 10 रूप्यकेषु 3 अवसरान् प्राप्स्यति। मटरूः कियत्-धनं जेष्यति? सम्प्रति पश्यामः।

क. यदि सः अधोदत्त-वायुगोलान् स्फोटयति तर्हि मटरू कियत् धनं प्राप्स्यति?

 	₹3
  	
  	
 	

ख. तावान् वायुगोलान् चित्रयन्तु तथा रज्यन्तु यान् सः स्फोटयेत्, यदि सः अधोलिखितं धनं प्राप्तुम् इच्छति।

	₹17
	₹22
	₹31

ग. अधिकतमं धनं प्राप्तुं भवन्तः कान् त्रीन् भिन्नवर्णीय-वायुगोलान् स्फोटयितुं लक्ष्यं करिष्यति? तान् त्रीन् भिन्नवर्णीय-वायुगोलान् चित्रयन्तु रज्यन्तु च।

आहत्य विजितं धनम् =

घ. यदि तस्य समीपे चत्वारः अवसराः सन्ति, तर्हि सः अधिकतमं धनं प्राप्तुं कति भिन्नवर्णीयान् वायुगोलान् स्फोटयेत्? तावान् भिन्नवर्णीयान् वायुगोलान् चित्रयन्तु रज्यन्तु च।

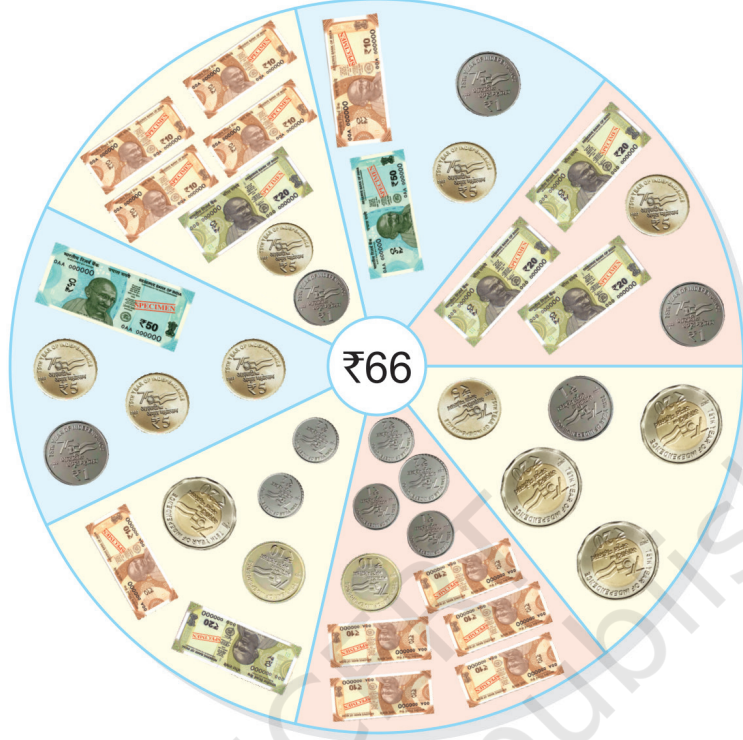
आहत्य विजितं धनम् =

एहि करवाम

66 रूप्यकाणि भिन्न-भिन्नरूपेण कथं प्रदातुं शक्यते? आगच्छन्तु पश्यामः।

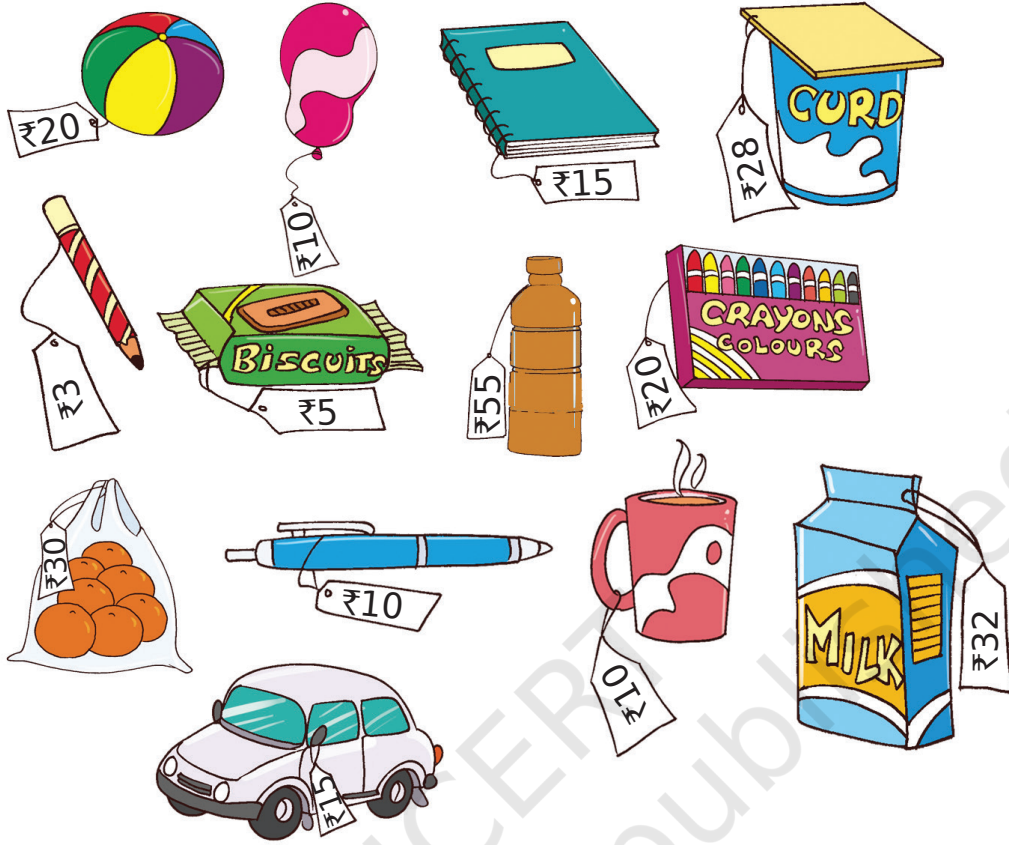
अधोदत्तं धनं प्राप्तुं भिन्न-भिन्नानि संयोजनानि कुर्वन्तु।

धनराशि:	₹1	₹2	₹5	₹10	₹20	₹50
₹54	—	2	—	3	1	—
₹85						

एहि क्रीणीम

वस्तूनि	एतानि वस्तूनि क्रेतुं आवश्यकं धनम्	भवतः समीपस्थं धनम्	अवशिष्टं धनम् / इतोपि अपेक्षितं धनम्
	₹ _____		₹ _____
	₹ _____		₹ _____
	₹ _____		₹ _____

एहि करवाम

₹ 1 8

+ ₹ 3 2

₹ 1 5

+ ₹ 2 7

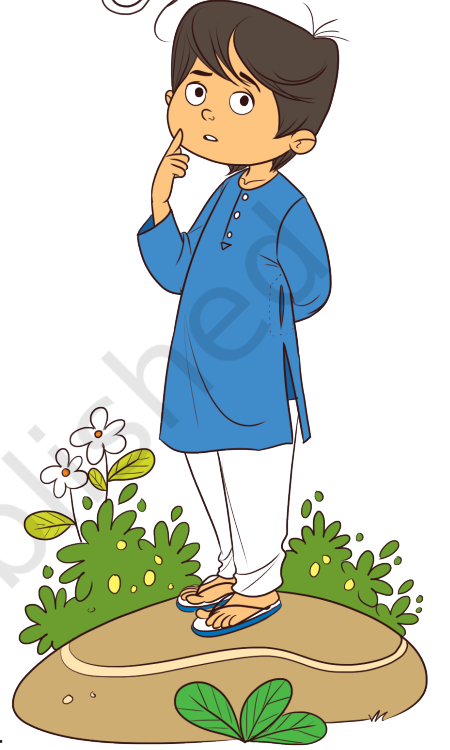
₹ 4 7

+ ₹ 5 0

₹ 2 2

+ ₹ 3 5

जङ्गमदूरभाषस्य उपयोगेन
अपि धनं प्रयच्छाम इति
किं भवन्तः दृष्टवन्तः वा?

क. जयन्तः कलमानां कृते 25, लेखनपुस्तिकानां कृते 40
रूप्यकाणि व्ययी-कृतवान्। आहत्य सः कियत् धनं व्ययी-
कृतवान् ?

ख. मीरायाः समीपे 43 रूप्यकाणि सन्ति। कनिकायाः समीपे
मीरायाः अपेक्षया 14 रूप्यकाणि अधिकानि सन्ति।
कनिकायाः समीपे कियत् धनम् अस्ति?

ग. एकस्य मृदुरोटिकायाः पुटकस्य मूल्यं 30 रूप्यकाणि,
एकस्य चाकलेहस्य मूल्यं च 60 रूप्यकाणि सन्ति। एतानि
वस्तूनि क्रेतुं विवेकाय कियत् धनम् आवश्यकम् अस्ति?

घ. अजयस्य समीपे 58 रूप्यकाणि सन्ति। सः 48 रूप्यकाणि आपणे व्ययी-कृतवान्।
अधुना तस्य समीपे कियत् धनम् अवशिष्टम् अस्ति?

परियोजना-कार्यम्

यदा भवन्तः स्वपितृभिः सह विपणीं गच्छन्ति वस्तूनि च क्रीणन्ति तदा भवन्तः क्रीतवस्तूनाम्,
व्ययीकृतस्य धनराशेः च सूचीं निर्मान्तु।

सङ्ख्यानां योगम् अथवा व्यवकलनं वा कर्तुम् उपयुक्तान् एतादृशान् अन्यान् सन्दर्भान्
निर्माय प्रश्नान् पृच्छन्तु। बालकानां हृदि धनसञ्चयमिति मूल्यं प्रवर्तयन्तु।

